

Остапенко

Олексій Іванович

Адміністративна деліктологія

Спеціальність 12.00.07. - теорія управління, адміністративне
право і процес, фінансове право.

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора юридичних наук

Київ - 1997

342
347

AB 36.857

Дисертацією є рукопис
Робота виконана на кафедрі
академії внутрішніх справ

ЛННБ України ім.В.Стефаника

00761013 (1)

Науковий консультант - Заслужений юрист України, доктор
юридичних наук, професор Голосніченко І. П.

Офіційні опоненти:

- доктор юридичних наук, професор Коваль Л. В.
- Заслужений діяч науки і техніки України, доктор юридичних наук,
професор Пахомов І. М.
- доктор юридичних наук Калужний Р. А.

Провідна організація - Львівський державний університет ім. І.Франка.

Захист відбудеться "5 березня" 1997 р. о 15⁰⁰ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.56.01 по захисту
дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук
при Національній академії внутрішніх справ за адресою:
252035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1, зал засідань вченої ради,
кімната № 220.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національної
академії внутрішніх справ

Автореферат розіслано "4 лютого" 1997 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук, доцент

В. І. Женунтій

I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження.

В Україні в міру здійснення змін в економіці, соціальній сфері, у державних структурах, особливо у виконавчій ланці, громадянин поступово висувається на одне з перших місць серед суб'єктів адміністративного права. Цьому сприяє Конституція України, норми якої передбачають закріплення його прав і свобод та посилення боротьби з адміністративними правопорушеннями.

Прагнення народу щодо забезпечення належного стану захисту прав та свобод людини і громадянина в кризових умовах закріплені в Конституції України. Проте становлення і розбудова демократичної державності в Україні переконує в тому, що для утвердження принципів демократії, дійсного народовладдя необхідна всебічно визначена, активна правова політика і стратегія, яка відповідала б демократичному курсу розвитку суспільства, з урахуванням змін, що відбуваються в ньому. Це знаходить своє відображення в суттєвих змінах, що здійснюються в економічній і політико-правовій сферах з метою побудови в Україні правової демократичної держави, формування громадянського суспільства. Наша країна сьогодні вступила в такий період, коли на всіх напрямках основним критерієм оцінки стану справ можуть бути лише реальні результати роботи. Цьому критерію, безумовно, має відповідати і діяльність у сфері боротьби з правопорушеннями.

Реальною стає перспектива проведення змістовно-системної реформи адміністративного законодавства, що приведе до покращення регулювання організаційних адміністративно-правових відносин, забезпечення прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права, які порушуються органами держави та місцевого самоврядування.

Ім. В. Стефанюк
АН України

Одним із напрямів цієї діяльності повинна стати боротьба з адміністративними правопорушеннями на основі формування адміністративної деліктології, вивчення детермінант протиправної поведінки особи і соціальних протиріч. Важливим і актуальним є знання адміністративного делікту і його значення в юрисдикційній діяльності органів внутрішніх справ, розробка адміністративно-правової політики і стратегії боротьби з деліктами та створення концепції комплексної програми їх профілактики. У сучасній юриспруденції ці питання ще недостатньо досліджені.

Перед адміністративно-правовою наукою держави постали принципово нові, фундаментальні питання боротьби з адміністративними деліктами у складних соціально-економічних умовах. Серед цих питань особливе місце займає проблема адміністративної деліктності. За часів існування СРСР вона майже не вивчалась, а існуюча система заходів боротьби відповідала "генеральній лінії КПРС" і складала єдиний блок боротьби зі злочинністю.

Безумовно, адміністративні делікти не мають великої громадської небезпеки для суспільства, але вони дезорганізують діяльність органів державної влади і управління, посягають на громадський порядок, власність, права і свободи громадян. В окремих випадках адміністративні делікти переростають у кримінальні злочини.

Існуючі дані адміністративної статистики, особливо за останні роки, свідчать про значну розповсюдженість і соціальну шкідливість деліктів.

Дані про деліктність в Україні

Роки	Кількість виявлених ОВС осіб, які вчинили адміністративні право- порушення (в тис. чол.)	Кількість осіб, щодо яких винесена поста- нова про притягнення до адміністративної відповідальності (в тис. чол.)	Винесена постанова про накладення адмі- ністративних стягнень (в тис. чол.)
1991	4214621	3763650	3119003
1992	6515900	5135800	5051620
1993	5365278	485809	4244113
1994	5211512	5122326	4634024
1995	12532924	12480022	11767095
Всього:	33840235	26987607	26015855

Актуальність дослідження проблем адміністративної деліктології зумовлена вивченням детермінант протиправної поведінки порушників з урахуванням існуючих соціальних протиріч у суспільстві. Такий підхід є можливим лише на основі знання діалектики об'єктивних і суб'єктивних умов детермінації в адміністративній деліктології. Це також буде сприяти вивченню латентності адміністративних деліктів, що забезпечить достовірність інформації про стан, динаміку і структуру адміністративної деліктності.

Корінних змін вимагає ставлення правоохоронних органів до особи порушника і формування його протиправної поведінки, що виникає на основі певної мотивації під час конкретної адміністративно-делікотної ситуації.

До цього часу недостатньо дослідженням з точки зору адміністративного права залишається правовий статус потерпілого від адміністративного делікту, а також віктимність і моральність цієї проблеми.

Розробка Державної програми боротьби зі злочинністю дозволяє запропонувати перспективну концепцію комплексної програми боротьби

органів внутрішніх справ з адміністративними деліктами. В ній вперше пропонується системна характеристика адміністративно-попереджувальних і профілактичних заходів.

Отже, викладене свідчить про своєчасність і необхідність широких узагальнень зібраного теоретичного і емпіричного матеріалу, оцінки існуючих тенденцій адміністративно-правової боротьби органів внутрішніх справ з деліктами і обґрунтування на цій основі концепції локалізації та нейтралізації адміністративної деліктності. Актуальність викладених аспектів формування адміністративної деліктології в умовах посилення боротьби зі злочинністю, докорінна перебудова органів внутрішніх справ України стала підставою для вибору теми дисертаційного дослідження.

Активізація боротьби з адміністративними деліктами передбачає розробку адміністративно-правовою наукою обґрунтованих рекомендацій, спрямованих на виконання вимог Державної програми боротьби зі злочинністю.

Ступінь дослідженості тематики дисертації. У науковій літературі проблеми теорії і практики адміністративної деліктології практично не розроблені. Окремі питання, присвячені вивченню детермінації протиправної поведінки, її кваліфікації і особистості порушників, знаходять своє висвітлення у працях Бахраха Д.М., Голосніченка І.П., Гончарука С.Т., Додіна Є.В., Дорогих М.М., Кльошниченка А.П., Коваля Л.В., Лунєєва В.В., Малеїна М.С., Попова Л.Л., Ремнева В.І., Шергіна О.П. та інших авторів.

Спеціальні дослідження, пов'язані з названими проблемами належать Аванесову Г.А., Авер'янову В.Б., Блувштейну Ю.Д., Віцину С.С., Герцензону О.О., Даньшину І.М., Долговій А.І., Дорогих М.М., Женунтїю В.І., Закалюку А.П., Ігошеву К.С., Костецькому О.О., Кудрявцеву В.М., Кузнецовій Н.Ф., Ковалкіну О.О., Колпакову В.К., Полубінському В.І., Рівману Д.В., Сахарову

О.Б., Філімонову В.Д., Хрупі М.С., Шляпочникову А.С., а також багатьом зарубіжним авторам.

Роботи вказаних дослідників, безумовно, мають важливе наукове і практичне значення, оскільки в них містяться конкретні висновки і рекомендації, спрямовані на вивчення детермінант протиправної поведінки і особистості порушника, на здійснення профілактичних заходів у боротьбі з правопорушеннями. Разом з тим значна частина праць, пов'язаних до певної міри з проблемами адміністративної деліктології, написана до проголошення незалежності України і прийняття Декларації про її державний суверенітет. Відповідно і проблеми боротьби з адміністративними правопорушеннями розглядалися ними некомплексно, без аналізу загальних методологічних аспектів і обмежувались, як правило, виробленням пропозицій і рекомендацій щодо окремих видів адміністративно-правової боротьби з правопорушеннями. Такий підхід до вказаної проблеми має суттєві недоліки, наявність яких підтверджується дослідженнями, присвяченими питанням формування адміністративної деліктології України. Досить-таки звичним явищем для багатьох авторів було те, що, маючи різні точки зору на одну проблему, вони тривалий час дискутують з одних і тих же питань, не беручи до уваги принцип комплексності для досягнення необхідної мети. Результатом цього є відсутність чіткої адміністративно-правової політики і стратегії боротьби з адміністративними деліктами, що призводить до формування суперечливих між собою рекомендацій і висновків. Це суттєво впливає на використання їх у практиці. На сьогодні така ситуація є шкідливою, тому що складність криміногенної обстановки в країні вимагає розробки концептуальної основи боротьби з адміністративними деліктами, яка відповідає ідеї формування в Україні демократичної правової держави.

Для визначення змісту адміністративної деліктології необхідно чітко сформулювати її поняття, з'ясувати предмет і методи регулювання, визначити принципи і роль деліктології, проаналізувати основи напрямки і

тенденції боротьби з адміністративною деліктністю. Без вирішення цих проблем неможливо здійснити кардинальні заходи щодо боротьби з адміністративними деліктами, повністю реалізувати мету адміністративно-правової політики відповідно до ідей Декларації про державний суверенітет, положень Конституції України і діючого адміністративного законодавства республіки.

Отже, логіка попередніх наукових досліджень та інтереси практики адміністративно-правової боротьби органів внутрішніх справ актуалізують потребу створення цілісної теоретичної основи адміністративної деліктології. Науково обґрунтовані підходи до названої проблеми дозволять не лише вирішувати завдання, які стоять перед адміністративно-правовою наукою України у сфері деліктології, але і забезпечать надійну базу для юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ. В певній мірі цьому сприяють результати анкетування 650 законослужняних громадян, 895 осіб притягнутих до адміністративної відповідальності і вивчення їх адміністративних справ.

Очевидно, що втілення в життя такої ідеї передбачає забезпечення належного правопорядку в країні, дотримання законності і всебічного забезпечення прав і свобод громадян, захист їх власності та існуючого порядку державного управління. Це в свою чергу ставить на порядок денний наукове осмислення всього комплексу проблем, пов'язаних з подальшим формуванням адміністративної деліктології.

Важливе значення має не лише використання положень національної адміністративно-правової науки України, але і узагальнення наявного досвіду юридичної науки провідних зарубіжних країн цивілізованого світу.

Методологічною основою дослідження є: діалектичний метод пізнання соціально-правових і психологічних явищ, згідно з яким адміністративна деліктологія розглядається у сукупності її соціального і юридичного

призначення; науково-теоретичний і практичний підхід у поясненні суспільних відносин і явищ, які входять у сферу дисертаційного дослідження; спеціально-юридичний аспект дослідження проблем адміністративної деліктології. У дисертаційному дослідженні використовуються такі привагно-наукові методи: аксіологічний, історико-правовий, логіко-семантичний, порівняльно-правовий, соціологічний, системно-структурний та інші.

Поряд з працями з адміністративного права в дисертації використані наукові джерела з історії права, філософії, загальної теорії права, науки управління, кримінології, кримінального права. Дослідження пов'язане із загальними і приватними теоріями та проблемами, які стоять перед адміністративно-правовою наукою в перехідний період розбудови державності в Україні.

Основні висновки і положення дисертації ґрунтуються на аналізі діючого адміністративного законодавства України, законодавчих актів Верховної Ради України, нормативних актів Кабінету Міністрів України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, адміністративної статистики правоохоронних органів України, а також на результатах власних емпіричних досліджень автора.

Мета наукового дослідження передбачає обґрунтування загальних положень щодо проблем, пов'язаних зі створенням адміністративної деліктології як окремого напрямку науки адміністративного права та правової природи адміністративного delікту в сучасних умовах, розробку і впровадження в практику адміністративної діяльності органів внутрішніх справ конкретних пропозицій і рекомендацій для боротьби з delіктами.

Основні завдання наукового дослідження автор вбачає в тому, щоб:

- з'ясувати обставини, які мають суттєве значення для розробки загальної концепції формування адміністративної деліктології, вибору оптимальних шляхів її розвитку для боротьби з адміністративними правопорушеннями;
- обґрунтувати на основі теоретичних узагальнень конкретних досліджень, статистичних даних місце адміністративної деліктології в системі адміністративно-правової науки України;
- проаналізувати адміністративне законодавство України, країн СНД для пошуку шляхів оптимальної адміністративно-юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ та визначення взаємозв'язку і взаємозалежності стану й динаміки адміністративних деліктів з детермінантами їх вчинення;
- визначити і сформулювати основні методологічні аспекти формування адміністративної деліктології та її соціально-правової суті;
- осмислити суть теоретичних основ і результатів емпіричних досліджень, які характеризують особистість порушника та його протиправні дії в конкретній адміністративно-деліктній ситуації;
- встановити можливі зміни у стані, рівні, структурі і динаміці адміністративної деліктності та обставин, які сприяють цим змінам, що дозволить передбачити майбутнє явищ, процесів, які відбуваються, і виробити оптимальні шляхи боротьби з адміністративними правопорушеннями;
- дослідити ознаки і юридичний склад адміністративних деліктів, підвідомчих розгляду органами внутрішніх справ, для подальшої їх класифікації в адміністративному законодавстві України;
- виявити теоретичні основи концепції комплексної програми боротьби органів внутрішніх справ з адміністративними деліктами та з'ясувати системну характеристику їх адміністративно-правового попередження і профілактики;

- виробити рекомендації і пропозиції щодо вдосконалення існуючих, впровадження нових прийомів і засобів, форм і методів локалізації та нейтралізації адміністративної деліктності органами внутрішніх справ.

Предмет дослідження. Загальна програма боротьби з правопорушеннями до певної міри знаходиться у нерозривному зв'язку із закономірностями розвитку суспільства.

Адміністративні правопорушення, особа порушника, детермінація вчинення деліктів вивчаються як елементи єдиного цілісного поняття - адміністративної деліктності, існування якої залежить від економічного ладу суспільства, соціальної культури та умов формування української держави.

Дисертація присвячена перш за все теоретичним проблемам адміністративної деліктології в системі адміністративно-правової науки України. Розробка цих проблем дозволила сформулювати основні положення і поняття, без яких неможливе формування адміністративної деліктології.

Зроблена спроба розглянути і на основі комплексного підходу здійснити адміністративно-правове деліктологічне дослідження аспектів, пов'язаних із вчиненням протиправних дій порушниками та притягненням їх до адміністративної відповідальності. Значна увага в дисертації приділена побудові загальнометодологічної бази для подальшого формування адміністративної деліктології. Крім того, досліджуються окремі напрями, логічно пов'язані між собою (детермінанти протиправної поведінки і особа порушника, адміністративний делікт і його значення в юрисдикційній діяльності органів уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення, адміністративно-правова політика і стратегія боротьби з деліктами), що сприяє дослідженню вказаних проблем та розробці на цій основі конкретних пропозицій і рекомендацій для боротьби з адміністративними деліктами.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що це перше вітчизняне комплексне дослідження основних проблем адміністративної деліктології. В ньому обґрунтовано нові у теоретичному плані концептуальні положення, важливі для адміністративно-правової науки і практики правоохоронних органів понять, положень і висновків. Формулюється поняття адміністративної деліктології як самостійного напрямку адміністративно-правової науки, розкриваються її характерні риси (предмет, метод регулювання, зміст, роль і форма функціонування).

Визначається сутність особи порушника і його протиправна поведінка в умовах адміністративно-деліктної ситуації. Характеризується особа потерпілого від адміністративного делікту і значення віктимності та моральності в адміністративній деліктності.

Пропонується більш широке розуміння адміністративного делікту і його значення в юрисдикційній діяльності органів, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення (ознаки, юридичний склад адміністративного делікту, питання класифікації і кваліфікації деліктів).

Здійснюється комплексне адміністративно-деліктологічне дослідження детермінант протиправної поведінки порушника і його особи в конкретній адміністративно-деліктній ситуації.

Досліджено соціально-правове становище потерпілого від адміністративного делікту і місце віктимності та моральності в адміністративній деліктології. Обґрунтовується необхідність і доцільність здійснення адміністративної політики і стратегії боротьби з деліктами на основі створення концепції комплексної програми, основу якої повинні складати адміністративно-правове попередження і профілактика.

Розглядається сучасний стан розвитку адміністративно-правової науки і законодавства та формулюються конкретні пропозиції для їх подальшого розвитку, вдосконалення і використання у боротьбі з деліктами.

На захист виносяться наукові результати : 1. Основні методологічні аспекти формування адміністративної деліктології, її місце і суть у системі соціально-правових наук. Цьому сприяє визначення дисертантом адміністративної деліктності як суспільного явища, що має місце в реальній дійсності та проявляється у вигляді конкретних протиправних деліктів і призводить людину до відчуження та відокремленості від процесу соціалізації.

Адміністративна деліктологія визначається через сукупність знань про адміністративні делікти і деліктність як масове негативне явище, що містить в собі детермінанти протиправної поведінки делінквентів, їх особистість, з метою вироблення і використання адекватних заходів для протидії адміністративним правопорушенням.

Розглядається політико-організаційний, теоретико-методологічний і координаційно-попереджувальний блоки проблем адміністративної деліктології, які залежно від завдань можуть бути: структуризовані, слабоструктуризовані і неструктуризовані.

2. Обґрунтовується детермінація протиправної поведінки порушників та соціальні протиріччя, що мають місце в умовах розбудови державності в Україні. Розкривається зміст і значення латентності адміністративних деліктів.

3. Визначається сутність особи порушника і його протиправна поведінка в умовах адміністративно-деліктної ситуації. Характеризується особа потерпілого від адміністративного делікту і значення вікгимності та моральності в адміністративній деліктності.

4. Пропонується більш широке розуміння адміністративного делікту і його значення в юрисдикційній діяльності органів внутрішніх справ (ознаки, юридичний склад адміністративного делікту, питання класифікації і кваліфікації деліктів, підвідомчих розгляду органами внутрішніх справ).

Теоретична і практична значимість отриманих результатів дослідження полягає:

а) в галузі науково-дослідницькій - матеріали дисертації можуть бути основою для подальшої розробки загальних напрямів науки адміністративного права, так і складової його частини адміністративної деліктології;

б) у правотворчості - винесені в дисертації пропозиції можуть бути використані під час підготовки і прийняття проектів адміністративно-правових законів і підзаконних актів;

в) в правозастосовній діяльності - розроблені рекомендації можуть служити вдосконаленню практики застосування законів правоохоронними органами з метою реалізації завдань комплексної програми боротьби з адміністративними деліктами і проведенню роботи щодо підвищення рівня правової культури населення та професійної правосвідомості працівників виконавчих і правозастосовних органів;

г) у навчальному процесі - положення і висновки дисертації можуть використовуватися для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних і методичних посібників, викладанні адміністративного права, процесу і адміністративної діяльності органів внутрішніх справ, а також у науково-дослідній роботі слухачів і студентів.

Практичне значення дисертації полягає в можливості використання її результатів для вироблення оптимальної і ефективної адміністративно-правової політики України стосовно боротьби з деліктами, а також для розроблення концепції комплексної програми боротьби органів внутрішніх справ на основі діючого адміністративного законодавства України та існуючого досвіду профілактичної діяльності органів внутрішніх справ. Положення дисертації мають практичне значення для працівників правоохоронних органів, посадових осіб органів державної влади і

управління для підвищення їх професійної правосвідомості та рівня правової культури серед населення, а також використання в навчальному процесі у вузах та навчальних закладах України.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації були апробовані в доповідях на науково-практичних, теоретичних конференціях республіканського, міжрегіонального, регіонального рівня в 1990-1996 роках, присвячених формуванню в Україні громадянського суспільства і правової держави, боротьбі зі злочинністю, використовувались автором при проведенні занять в Українській академії внутрішніх справ, Львівському інституті внутрішніх справ, Львівському державному університеті ім. І.Франка, Хмельницькому інституті бізнесу і права, а також у системі службової підготовки працівників органів внутрішніх справ Львівської області, відображені в лекціях, методичних розробках для студентів, слухачів та публікаціях автора, загальний обсяг яких - близько 55 др.а.

Автор працює науковим консультантом Комісії Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, бере участь у розробці, обговоренні проектів адміністративно-правових законів України згідно з планом роботи Верховної Ради України.

Структура і обсяг дисертації. Відповідно до мети і завдань дисертаційне дослідження складається із вступу, чотирьох глав, висновків, а також додатків, списку використаних джерел і літератури. Обсяг роботи 402 сторінки.

II. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ І ВИСНОВКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У вступі обгрунтовано вибір і актуальність дисертаційного дослідження, формулюється його мета і завдання, визначаються методологічні основи, наукова новизна і практична значимість.

У першій главі - *Формування адміністративної деліктології* - висвітлюються її початкові теоретичні проблеми і методологічні аспекти в системі соціальних та правових наук.

З урахуванням відповідних положень науки адміністративного права та інших галузей права в дисертації перш за все обгрунтовується необхідність філософсько-правового осмислення, пояснення методологічної основи адміністративної деліктології. Вивчення структури адміністративної деліктології обумовило використання загальних і спеціальних методів на філософському, загально-науковому і конкретно-науковому рівнях. Це дозволило: проаналізувати характер вчинених правопорушень, їх масштабність і динаміку розвитку; дослідити детермінанти конкретних адміністративних деліктів; вивчити особу порушника, який вчиняє адміністративні делікти; розробити заходи адміністративно-правового попередження деліктів.

Проблеми адміністративної деліктології розглянуто в наступних блоках: 1) політико-організаційному; 2) теоретично-методологічному; 3) планування і координації попереджувальної роботи. Залежно від постановки завдань у кожному блоці проблем можна виділити такі проблеми: а) структуризовані (враховувалась багаточисельність варіантів рішень проблем адміністративної деліктології на основі елементів, які добре вивчені і виражаються кількісно); б) слабоструктуризовані (розробка і реалізація цих

проблем торкалася різних сторін адміністративної деліктності - динаміку, структуру, стан); в) неструктуризовані, що дозволило відрізнити проблеми, які мали невизначені і неформалізовані мету та напрями розвитку адміністративної деліктології.

Проблемний характер при цьому будуть мати наступні напрями дослідження адміністративної деліктології: вивчення кількісних і якісних характеристик адміністративної деліктності (її динаміка, стан, структура, розподіл на регіональних рівнях, особливості деліктності в містах і сільській місцевості, в різних соціальних верствах і групах населення); вивчення впливу на адміністративну деліктність різних соціально-демографічних, економічних, ідеологічних, культурних та інших факторів і передбачення на цій основі змін, які можуть позитивно впливати на її попередження; вивчення конкретних адміністративних деліктів, особистості порушника, детермінант і обставин, які сприяють вчиненню делікту, розробці конкретних запобіжних заходів на регіональному і загальнодержавному рівнях.

Соціальна природа адміністративної деліктології, на думку автора, не лише зумовила її виникнення і розвиток як єдиної сукупності суспільних зв'язків і відносин, але і визначила її основне призначення, суть якого полягає у ліквідації причин, під впливом яких виникають адміністративно-деліктні відносини.

Адміністративна деліктологія і адміністративне законодавство України на сьогодні до певної міри відображають існуючі реальності, рівень розвитку виробничих сил і відносин в існуючій суспільно-політичній системі та в певний історичний період.

Звідси висновок, що розкриття соціально-правової суті адміністративної деліктології можливе лише на основі її системного дослідження. Адміністративна деліктологія як соціальне явище має велику кількість елементів, які знаходяться у взаємовідносинах, створюючи певну цілісність, що є сукупністю конкретних, з притаманними лише їм

властивостями, взаємозв'язками, елементами. Адміністративна деліктологія як системоутворення допускає поділ на підсистеми і елементи, які залежно від своїх інтегральних утворень також мають свої системні зв'язки і властивості.

Досліджуючи проблеми формування адміністративної деліктології, автор завершує обґрунтований аналіз наступними висновками.

У главі вказується на необхідність формування адміністративної деліктології з урахуванням її методологічних аспектів, визначення понять деліктології, деліктності, делікту та інших. Розкриваючи зміст цих понять, автор пропонує розглядати їх з соціальних позицій, беручи до уваги те, що на них впливають об'єктивні і суб'єктивні фактори, закономірності, які проявляються в динамічних і статистичних показниках вчинених адміністративних деліктів.

Аналізуючи методологічну основу адміністративної деліктології, звернена увага на її структуру, яка може змінюватись залежно від рівня її дослідження і використання. Якісний аналіз стає можливим лише за умови використання загальних і спеціальних методів вивчення адміністративної деліктології.

Генезис наукових знань в адміністративній деліктології неможливий без визначення рівнів методології: філософського, загально-наукового і конкретно-наукового. Автор пропонує брати до уваги не лише зв'язок, що існує між вказаними рівнями, але і організовані та неорганізовані сукупності, що характеризують адміністративну деліктологію в якості системи. Наявність будь-якої форми зв'язку між її елементами дає можливість виділити стійкі, повторні зв'язки і відносини, що особливо важливо при комплексному вивченні різних аспектів адміністративної деліктології.

Формування адміністративної деліктології повинно мати, на думку автора, не лише надійні орієнтири її розвитку, але й мету та завдання. Мета (близька, конкретна, перспективна, проміжна і кінцева) проявляється в

активній формі людської свідомості і реагує на об'єктивні закони та реальні можливості оточуючого світу й самого суб'єкта.

До основних завдань формування адміністративної деліктології автор відносить: визначення на основі теоретичних узагальнень, достовірних даних конкретних досліджень, статистичних даних та адміністративної практики правоохоронних органів взаємозв'язку і взаємозалежності стану, динаміки і рівня адміністративних деліктів з детермінантами їх вчинення; формулювання на основі соціально-економічної і демографічної характеристик, адміністрологічного аналізу деліктів, вимог щодо організації і проведення профілактики суб'єктами на різних рівнях взаємодії та управління; вивчення детермінант і факторів, які впливають на формування адміністративної деліктності і стають соціально-психологічною основою при мотивації протиправної поведінки порушника в деліктних ситуаціях; вивчення особистості порушника та механізму вчинення адміністративного делікту і віктимної поведінки потерпілого та юридичної кваліфікації їх дій; з'ясування суті і змісту теоретичних основ профілактики адміністративних деліктів, підвідомчих розгляду органами внутрішніх справ, та її правове регулювання діючим законодавством України; визначення форм і методів взаємодії органів внутрішніх справ з громадськими формуваннями при здійсненні профілактики адміністративних деліктів; на підставі теоретичних рекомендацій і практичного досвіду адміністративно-юрисдикційної діяльності органів внутрішніх справ у деякій мірі заповнити прогалини і сформулювати пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності боротьби з адміністративними деліктами.

При визначенні місця адміністративної деліктології в системі соціальних і правових наук пропонується точки зіткнення і межі вторгнення розглядати в наступних її блоках: політико-організаційному, теоретично-методологічному, планування і координації попереджувальної роботи.

У свою чергу, ці блоки, залежно від постановки завдань, можуть бути:

- а) структуризованими, тобто мати численні варіанти рішень адміністративної деліктології на основі елементів, які добре вивчені і виражаються кількісно;
- б) слабоструктуризованими, тобто такими, що вирішуються постійно, а їх реалізація зачіпає різноманітні сторони деліктності;
- в) неструктуризовані, ті, що відрізняються значною невизначеністю і неформальністю цілей та напрямків розвитку адміністративної деліктології.

Проблемний характер при цьому будуть мати такі напрями дослідження адміністративної деліктології: з вивчення кількісних і якісних характеристик адміністративної деліктності (її динаміка, стан, структура, розподілена на регіональних рівнях, особливості деліктності у містах і в сільській місцевості і т. д.).

Отже, адміністративна деліктологія - це сукупність знань про делікти і деліктність як масове негативне явище, на яке впливають детермінанти протиправної поведінки суб'єктів з метою досягнення індивідуального або соціально позитивного результату.

У другій главі - Детермінанти протиправної поведінки порушників і соціальні протиріччя - на значному теоретичному і фактичному матеріалі здійснюється загальна характеристика детермінації в адміністративній деліктології.

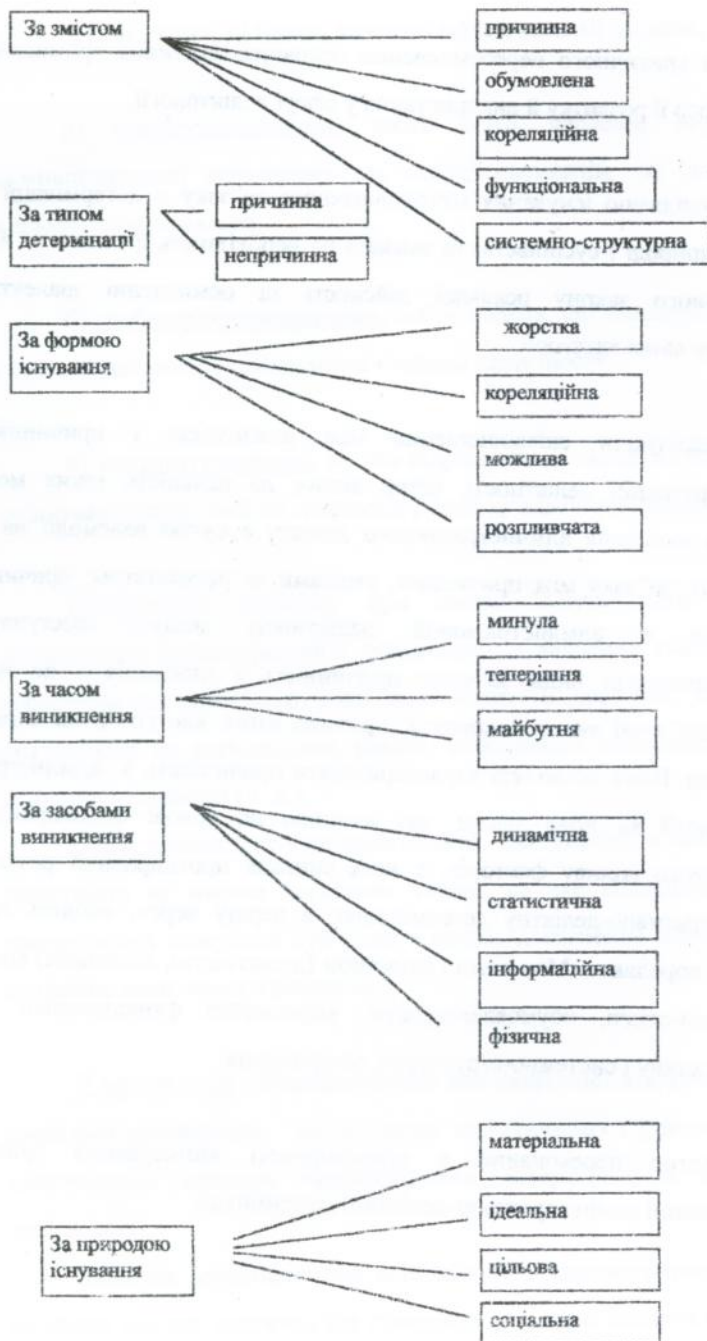
Загальна характеристика детермінації в адміністративній деліктології, на думку автора, залежить від створення цілісного поняття про причинність

деліктів і критичного переосмислення основних положень кримінології та подальшого її розвитку й використання у сфері деліктології.

Досліджено існування методологічного зв'язку в детермінації явищ, подій у природі і суспільстві та вказано на необхідність її визнання в якості об'єктивного закону реальної дійсності та осмисленні діалектичного характеру даної категорії.

Аналізуючи співвідношення між взаємодією і причинністю в адміністративній деліктності, автор вказує на наявність таких моментів: причина вчинення адміністративного делікту є суттю взаємодії на основі існуючого зв'язку між причинами, умовами та результатом; причинність і взаємодія в адміністративній деліктності можуть виступати як взаємовиключені види зв'язку; причинність і взаємодія - це частково взаємопов'язані явища і поняття; причина може виступити як спрямована взаємодія. Вони дозволять характеризувати причинність в адміністративній деліктології як нове явище, що виникло на основі односпрямованого, генетичного впливу факторів, з яких виникає протиправний результат. В адміністративно-деліктну детермінацію, в першу чергу, входять причини, умови і корелянти. Між ними і слідством (деліктністю, деліктами) виникають причинно-слідчі, обумовлено-слідчі, кореляційні функціональні зв'язки, зв'язок стану і системно-структурна детермінація.

Автор переконаний в правомірності застосування оригінальної класифікації адміністративно-деліктної детермінації.

Мал. 1

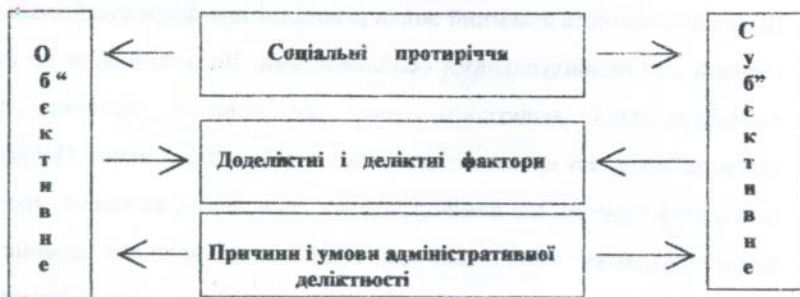
При дослідженні деліктних детермінант зроблено висновок про важливість урахування існуючих видів причинного зв'язку, який виникає між причиною і результатом. Цей зв'язок може бути безпосереднім, дволанцюговим, сітковим і незворотним. Підкреслюється, що вивчення проблеми причинних зв'язків в адміністративній деліктності має певні межі. Вони обумовлюють взаємний вплив різноманітних форм суспільних відносин і людей з їх індивідуальними особливостями. До певної міри це стосується адміністративної деліктності, тому що вона є частиною загальних взаємозв'язків, які проявляються в загальній системі явищ. Полегшенням з цього боку буде те, що адміністративна деліктність, як явище, врегульована адміністративним законодавством і на основі існуючої адміністративної практики сформовані категорії класифікації і систематизації, що стосуються як протиправних дій, так і порушників.

Пізнання адміністративної деліктності в цілому обумовлено рівнем дослідженості впливу об'єктивних і суб'єктивних умов на причинність. Об'єктивне і суб'єктивне в пізнанні адміністративної деліктності може бути єдністю і протиріччям, взаємодією і взаємопокладанням, взаємоперехідним і відносно самостійним для кожної сторони. В повному обсязі від об'єктивного виступають лише матеріальні умови життя суспільства. Суб'єктивне завдяки можливості відображати об'єктивне, впливати на нього завжди є відносним і повного вираження не має. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного залежить від розмірів соціальних зв'язків і відносин, від рівня загального і конкретного аналізу причин адміністративної деліктності.

Адміністрологічні дослідження свідчать, що суттєвого просування суспільства в ліквідації умов несприятливого морального формування особистості порушника (в сім'ї, у навчальному закладі, у виробничому колективі, в найближчому побутовому оточенні) ще немає, і вказують на те,

що основною суперечністю, яка призводить до вчинення адміністративних деліктів, є злочинність і, на жаль, її подльпше зростання.

Процес формування детермінації протиправної поведінки можна відобразити графічно.

Мал. 2

Кожна із зображених стадій формування детермінант протиправної поведінки має свій зміст, особливості і властивості.

Існування соціальних протиріч залежить від особливостей економіки перехідного періоду розбудови України, незрілості нової демократичної формації, недоліків, помилок і упущень соціально-політичної сфери державної діяльності.

Автор пропонує класифікацію причин і умов адміністративної деліктності з урахуванням їх суттєвих властивостей і розкриттям природи виникнення (об'єктивні, суб'єктивні), видів (загальні, конкретні, специфічні), за змістом (економічні, соціальні, ідеологічні), за сферою функціонування (зовнішні, внутрішні), за характером прояву (кількісні, якісні).

Традиційні методи організації боротьби з адміністративними деліктами, на думку автора, побудовані без урахування її латентної частини.

Вивчення поширення прихованої адміністративної деліктності повинно бути зосереджено на таких напрямках:

- а) проведення профілактичної роботи;
- б) своєчасне, всебічне, повне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її відповідно до законодавства;
- в) реєстрація всіх вчинених адміністративних деліктів;
- г) притягнення до адміністративної відповідальності осіб, що вчинили делікти.

Зроблено висновок, що латентна адміністративна деліктність - це сукупність деліктів і осіб, які їх вчинили, але у зв'язку з тими або іншими причинами залишились невиявленими і незареєстрованими правоохоронними органами, а до порушників не застосовувались заходи адміністративного чи громадського впливу. З наведеного поняття, враховуючи результати досліджень, виділено кілька груп латентних адміністративних деліктів, беручи до уваги ступені їх розповсюдженості. Це: а) природньо-латентні; б) штучно-латентні; в) погранично-суміжні ситуації.

Визначення об'єму латентності адміністративної деліктності є можливим при застосуванні таких методів: загального, побічного, спеціального і локального. З їх допомогою можна зібрати інформацію про приблизний стан латентності адміністративних деліктів, яку можна зафіксувати за допомогою показників: Нд - невиявлені делікти; Нз - незареєстровані, але виявлені делікти; Дн - делікти, по яких не винесено постанови про притягнення до адміністративної відповідальності, але вони зареєстровані і виявлені; Л - латентна адміністративна деліктність. Таким чином, $L = N_d + N_z + D_n$.

У третій главі - *Особа порушника і його протиправна поведінка* - стали об'єктом дослідження на основі досягнень багатьох галузей наук. Пошуки визначення сутності особи порушника і формування

його деліктної поведінки здійснювались з урахуванням впливу обставин і умов, в яких існує і діє людина, зокрема через:

1) виявлення деліктних обставин конкретної життєвої ситуації, які у взаємодії з особливостями порушника вплинули на вчинення адміністративного делікту;

2) встановлення умов морального формування особи порушника та їх нормалізація на індивідуальному і соціальному рівнях (в сім'ї, школі, на виробництві, серед близького побутового оточення);

3) аналіз соціально-психічних властивостей особи порушника і спрямування зусиль суб'єктів профілактики на його перевиховання.

Глибинна сутність зв'язків між явищами і процесами соціального середовища та індивідуальною поведінкою особи носить характер взаємодії, поєднуючись з цілеспрямованою і раціональною поведінкою, вони складаються у певні системи, взаємовпливаючи і зумовлюючи одна одну. Це пояснюється: а) поведінкою людини, яка залежить від реальних властивостей оточуючого її середовища і об'єктивних закономірностей та вибору деліктної поведінки особою, що стає можливим в реальних (об'єктивних) умовах і залежить від особистого (суб'єктивного) тлумачення, розуміння і визначення та значення адміністративно-деліктної ситуації, що виникає перед особою; б) соціальне середовище завжди надає особі можливість вибрати альтернативну поведінку, оскільки реальне середовище і деліктна ситуація, яка виникає, сприймаються і усвідомлюються особою не повністю, а вибірково; в) сприймання особою лише окремих елементів деліктної ситуації залежить від її деліктного досвіду, змісту соціальних цінностей і інтересів, які вона поділяє, тобто від детермінованості соціального середовища; г) зміст очікуваних від особи актів деліктної поведінки значно залежить від того, до якої категорії особистостей вона віднесена в уяві оточуючих її людей; д) під час соціальної діяльності особистості важливим для неї критерієм є оцінка її думок, намірів, дій і реакція на них людей, які її оточують.

Автор дійшов висновку, що в поведінці порушника як під час формування деліктних намірів, так і при вчиненні адміністративного делікту завжди взаємодіють два соціальних фактори: конкретна життєва ситуація, яка є підставою для делікту, і особистість з її антисуспільними якостями, що склалися під впливом соціального середовища. Взаємодія цих факторів опосередковується психічною діяльністю мозку людини, що проявляється в поведінці особи, яка залежить від її вольових якостей, ступеня емоційності і збудженості, сили і швидкості реакції на зовнішні подразники і ситуації; в кожній конкретній дії особи виявляється її інтелектуальна особистість (серед них: рівень розвитку індивіда, обсяг його знань, широта чи обмеженість поглядів, зміст і різносторонність інтересів); в поведінці особи проявляється цілісність або розщепленість, послідовність чи суперечливість, стійкість або піддатливість; в поведінці особи виявляється її спрямованість, тобто система поглядів, уявлень, переконань, ставлення до різноманітних соціальних і моральних цінностей, характер пізнавальних потреб та допустимі засоби їх задоволення.

Дослідження показали, що тип деліктогенної особистості порушника характеризують такі моменти: активність і в окремих випадках пасивність особи в адміністративно-деліктній ситуації і, як правило, вчинення делікту без достатніх на це підстав або провокуючої поведінки з боку потерпілого; конфліктність і проблемність адміністративно-деліктної ситуації досить часто виникає через специфічне і суб'єктивне її сприймання порушником, не враховуючи об'єктивний стан справ; наявність системи аморальних вчинків у особи, яка продовжує їх вчиняти, не реагуючи на застосування заходів громадського впливу або адміністративного примусу, певне відчуження особистості від існуючого соціально-державного середовища і його ціннісно-нормативної системи, що проявляється в припиненні позитивного впливу з боку державних органів, громадських організацій, і навпаки, в посиленні негативного: деформуючого впливу на особистість середовища на мікро- і

макро рівнях; зняття відчуття небезпеки, страху, ганьби перед можливою і реальною адміністративною відповідальністю та звикання до негативної з боку держави, громадської оцінки антигромадської поведінки особи і вироблення на цій основі достатньо сильних захисних механізмів; формування особистості в умовах достатньо сильного аморального деліктного впливу та спостереження протиправних актів поведінки на виробництві, в побуті, сім'ї; повторна соціалізація особистості, яка сформувала в ній такі якості, що відповідають рівню деформації середовища, в якому існує особа і яке вона цінує.

Аналіз існуючої системи соціального попередження дозволив виявити не лише характер деліктної зараженості і деформації особи. Автор пропонує виділити типи особи порушника, що мають відповідно більший або менший ступінь хибних намірів чи протиправних дій у порівнянні з існуючою нормою або критерієм. Це: а) ситуаційний тип; б) ситуаційно-деліктний тип; в) послідовно-деліктний тип.

На основі теоретичних узагальнень, емпіричних досліджень і практики адміністративно-юрисдикційної діяльності правоохоронних органів зроблено визначення адміністративно-деліктної ситуації - як сукупності обставин і факторів, що сприяють формуванню деліктних намірів, віктимної поведінки для досягнення протиправного результату. Автор вважає, що основними елементами адміністративної ситуації, які впливають на мотивацію поведінки суб'єкта є: предмет і об'єкт деліктного посягання; характер деліктної ситуації і відносини між її учасниками (порушником і потерпілим); зміст майбутньої деліктної діяльності і засоби її здійснення; характер, спрямованість і усвідомлюваність мотивів деліктної діяльності; можливості досягнення порушником мети в конкретній деліктній ситуації; особливості характеру і темпераменту учасників деліктної ситуації, рівень її культури, інтересів, потреб, індивідуального досвіду.

До типів мотивації деліктної поведінки автор відносить: а) послаблення позитивної спрямованості особистості сильною адміністративно-деліктною ситуацією; б) утримання нестійкої позитивної спрямованості більш активною адміністративно-деліктною ситуацією; в) переважання стійкої деліктної спрямованості особистості і взаємодія негативної спрямованості особистості з адміністративно-деліктною ситуацією.

Мотивація поведінки особи в адміністративно-деліктній ситуації - це психологічний процес взаємодії загальної спрямованості особи з елементами деліктної ситуації, яка визначає виникнення мотивів суспільно небезпечної і шкідливої дії.

У роботі досліджується проблема потерпілого від адміністративного делікту. Проблема деліктної віктимності визначена автором для боротьби зі злочинністю і вивчення жертв адміністративно-правових відносин. Автор вважає, що дослідження поведінки потерпілих дозволяє виділити такі групи доделіктних ситуацій: 1. Ситуації, в яких дії потерпілих мають провокаційний характер і містять в собі привід до вчинення адміністративного делікту. В такій ситуації проявляється протиправна або аморальна поведінка потерпілого. 2. Ситуації, в якій дії потерпілого мають необмежений характер, створюючи таким чином сприятливі умови для вчинення адміністративного делікту. 3. Ситуації, в яких дії потерпілого є правомірними, але вони викликають протиправні дії порушників.

Обґрунтовується теза, що поняття “жертва адміністративно-правових відносин” більш широке, ніж поняття “потерпілий від адміністративного делікту”. Жертва адміністративно-правових відносин - це людина, якій завдано моральної, фізичної або матеріальної шкоди від протиправних дій, незалежно від того, визнана вона у встановленому законом порядку потерпілим чи ні. Потерпілий - це особа, якій адміністративним правопорушенням заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду.

Класифікувати потерпілих від адміністративних деліктів пропонується здійснювати, враховуючи соціальні, психологічні та інші елементи.

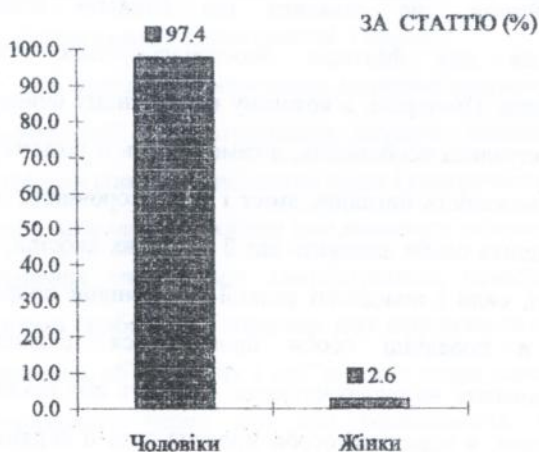
Теоретична і практична значимість віктимності і моральності в адміністративній деліктології полягає у тому, що: початковим ланцюгом, який поєднує віктимність і моральність, є наявність різноманітних ціннісних орієнтацій, потреб і інтересів серед індивідів та груп населення, що вимагає подальшого їх вивчення, враховуючи об'єктивні соціально-економічні умови, в яких вони існують; зміна моральних орієнтацій в сучасних умовах набуває віктимного характеру, що викликає збільшення кількості моральних конфліктів і призводить до створення адміністративно-деліктних ситуацій, під час яких порушуються існуючі адміністративно-правові відносини, що охороняються законом; віктимність і моральність - це об'єктивна реальність і їх існування на даний час майже не контролюється, не породжує необхідної соціальної реакції, що призводить до негативних змін в адміністративній деліктності (в структурі і динаміці адміністративних деліктів, збільшення їх питомої ваги серед населення); відбуваються суттєві, в окремих випадках незворотні зміни і деформації в системі суспільних відносин, з'являються соціальні протиріччя, що в свою чергу викликає відхилення поведінки, погіршення моралі серед різноманітних верств населення і посилення його деліктності та віктимності.

Автор відзначає, що формуванню віктимного потенціалу особи на основі її індивідуальних властивостей сприяють: а) біологічні властивості (стать, вік, недоліки фізичного розвитку); б) психічні властивості (відсутність захисного механізму, агресивність, внаслідок чого особа стає жертвою деліктного посягання); в) суспільний стан особи (жертвою можуть стати особи, що виконують свої професійні, громадські обов'язки в тих чи інших умовах і викликають інтерес у порушника - працівники міліції, водії таксі, касири, охоронники, артисти); г) економічний стан особи (володіння

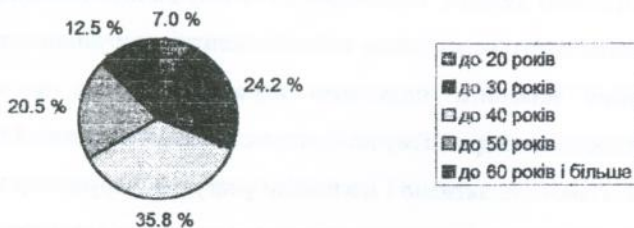
різноманітними матеріальним благами, цінностями, речами і предметами підвищеного попиту) і групи.

Для порівняння наведемо емпіричні дані про осіб, які вчинили адміністративні делікти, відповідно до їх віку і статі (895 чол.). Негативний вплив соціального середовища на неповнолітніх порушників складає 7, 0 %. Це можна пояснити незрілістю нервової системи у ранньому віді, невідповідністю організму до багатьох психічних проявів і інших аномалій психіки. Найбільш активно і негативно реагують порушники віком від 20 до 40 років. Разом з тим не можна стверджувати, що вік людини є деліктною властивістю порушника. Вік людини є однією з обставин і з ним пов'язані різноманітні прояви порушень, допущених особою.

Більшість адміністративних деліктів вчиняють чоловіки (97, 4%), незначна частка вчинених деліктів припадає на жінок (2, 6 %). Звичайно, це не пояснюється біологічними особливостями статі. До певної міри такий стан вияву деліктності пов'язаний з місцем жінки в сім'ї, побуті, на виробництві, у суспільстві в цілому, тобто з соціальними факторами.

ЗА ВІКОМ

Мал.4

У поведінці порушника, як під час формування деликтних намірів, так і при вчиненні адміністративного деликту завжди взаємодіють два соціальних фактори: конкретна життєва ситуація, яка є підставою для деликту, і особа з її антисупільними якостями, що склалися під впливом соціального середовища. Взаємодія цих факторів опосередковується психічною діяльністю мозку людини. По-перше, в кожному конкретному вчинку особи проявляється її інтелектуальна особливість, а саме: рівень її розвитку, обсяг знань, широта або обмеженість поглядів, зміст і різносторонність інтересів особи. По-друге, поведінка особи залежить від її вольових якостей, ступеня емоційної збудженості, сили і швидкості реакції на зовнішні подразники і ситуації. По-третє, в поведінці особи проявляється цілісність або розщепленість, послідовність чи суперечливість, стійкість або піддатливість даної особи. По-четверте, в поведінці особи проявляється її спрямованість, тобто система поглядів, уявлень, переконань, ставлення до різноманітних соціальних і моральних цінностей, характер пізнавальних потреб та допустимі засоби їх задоволення.

Соціальне походження вказаних моральних перекручень не викликає сумнівів, а вплив соціального середовища на їх формування в окремих випадках призводить особу до несприятливого результату. Загальним висновком у даному випадку є те, що самі по собі біологічні властивості особи не можна вважати причинами її деліктної поведінки. В окремих випадках біологічні властивості можуть відігравати роль умов, які сприяють позитивному моральному формуванню особистості, або гальмують його.

Соціальне в структурі особистості - це все те, що виникло у ній завдяки процесу антропогенезу і в результаті спілкування з іншими людьми. Воно не повністю збігається з набутим життєвим досвідом, тому що не все, що надбано людиною в процесі її індивідуального життя є соціальним.

У четвертій главі - Адміністративний делікт і його значення в юрисдикційній діяльності органів внутрішніх справ - висвітлюються особливості, роль і місце ознак делікту та його юридичного складу в адміністративному законодавстві України.

На значному конкретному матеріалі розглянуто проблеми класифікації і кваліфікації адміністративних деліктів, підвідомчих розгляду органами внутрішніх справ. Дослідження ознак і юридичного складу адміністративного делікту дозволяють зробити такі висновки: основою застосування стягнення, порушення справи про адміністративні правопорушення є наявність у вчинених особою протиправних діях юридичного складу делікту; одночасно з існуванням об'єктивних і суб'єктивних ознак адміністративного делікту, що проявляються через дію або бездіяльність порушника, необхідно в законодавчому порядку закріпити ознаку суспільної небезпеки і шкідливості посягання суб'єкта на об'єкт; ступеня суспільної небезпеки і шкідливості адміністративних деліктів можна визначити за характером конкретних суспільних відносин, урегульованих нормами адміністративного права,

незалежно від вчинених суб'єктом протиправних дій чи бездії; за ступенем і характером погроз та заповіданням шкоди конкретному об'єкту, що охороняється; за способом дії і засобами вчинення адміністративного делікту; за особливим (спеціальним) станом суб'єкта порушення; за видом вини, мотивами, намірами і цілями, що призвели до вчинення делікту; за повторністю вчинення адміністративного делікту.

Найбільш значимі і суттєві ознаки юридичного складу делікту можна умовно поділити на такі групи: а) ознаки, що входять у склад делікту в якості конструктивних і в подальшому можуть бути поділені на прості і кваліфіковані; б) ознаки, що за своїм змістом юридично значимі, але мають побічний характер і враховуються при кваліфікації адміністративних деліктів (обставини, що пом'якшують або обтяжують відповідальність); в) ознаки, що за своїм змістом юридично формальні і не мають юридичного значення.

Адміністративний делікт - це передбачені законом суспільно небезпечні і шкідливі протиправні дії чи бездії, вчинені особою у конкретному місці за певних умов під час посягання на суспільні відносини, які охороняються законом.

Перехід від поняття адміністративний делікт до поняття юридичний склад делікту - це не звичайна зміна понять, а перехід від однієї моделі абстрагування до іншої, коли формуються не просто поняття цілісного правового явища, з допомогою аналізу відділяються його ідеальні структурні складові частини (елементи).

Юридичний склад адміністративного делікту - це сукупність встановлених законодавчим шляхом об'єктивних і суб'єктивних ознак, що характеризують дії чи бездії, як суспільно небезпечні і шкідливі. Наявний підхід до групування (систематизації) родового і видового об'єктів адміністративних деліктів у Кодексі України про адміністративні

правопорушення не відповідає науковій системі. При формуванні Особливої частини Кодексу законодавцем не повною мірою враховані особливості родового об'єкту адміністративного делікту. За його допомогою є можливість об'єднати в одній главі Кодексу статті про відповідальність саме за ті делікти, які посягають на фактично однорідні за своєю соціально-політичною і економічною суттю суспільні відносини, що охороняються цілим блоком адміністративно-правових норм. Видовий об'єкт дає можливість виділити у межах цієї досить значної групи суспільних відносин порівняно невеликі, специфічні групи відносин, що регулюють різноманітні напрями державної і суспільної діяльності. Проведена у дисертаційному дослідженні систематизація адміністративних деліктів лише у сфері охорони громадського порядку і громадської безпеки за допомогою структурних елементів системи дозволила виявити невідповідність групування деліктів у вказаній сфері суспільних відносин.

Запропонована система групування родового і видового об'єктів адміністративного делікту свідчить, що розташування законодавчого матеріалу в Кодексі не відповідає науковій системі. Якщо б така відповідність існувала, то на схемі прямих ліній між системою законодавства і науковою системою адміністративних деліктів, що посягають на громадський порядок і громадську безпеку, проходили б паралельно одна до одної, на одному і тому ж рівні. На сьогодні Особлива частина КПАП України ще не упорядкована, а тому її необхідно систематизувати, щоб вона відповідала класифікації об'єктів адміністративних деліктів.

**Адміністративні делікти зі
сфери громадського порядку**

Ст. 173
¹ Ст. 173
Ст. 174
Ст. 178
Ст. 181
¹ Ст. 181
² Ст. 181
Ст. 182

**Адміністративні делікти зі
сфери громадської безпеки**

Ст. 175
Ст. 176
Ст. 177
Ст. 179
Ст. 180
Ст. 183
Ст. 184

Ст. 173
¹ Ст. 173
Ст. 174
Ст. 175
Ст. 176
Ст. 177
Ст. 178
Ст. 179
Ст. 180
Ст. 181
¹ Ст. 181
² Ст. 181
Ст. 182
Ст. 183
Ст. 184

Табл. 2

Класифікація адміністративних деліктів - це їх розподіл згідно з конкретно визначеними ознаками, притаманними окремим деліктам і групам, і навпаки, відсутнім у інших деліктів. Це необхідно для: а) визначення цілісності структури адміністративно карних протиправних дій; б) визначення і опису адміністративно карних дій, які переслідуються органами внутрішніх справ; в) визначення і фактичне визнання органічних зв'язків між окремими елементами єдиної структури (сукупність адміністративних деліктів, підвідомчих органам внутрішніх справ), які забезпечують упорядкованість системи деліктів, що знаходяться у сфері функціональних обов'язків органів внутрішніх справ; г) об'єктивування окремих блоків адміністративних деліктів, підвідомчих органам внутрішніх справ, в межах чітких функціональних характеристик; д) розосередження єдиної системи адміністративних деліктів, підвідомчих органам внутрішніх справ у межах родових узагальнених характеристик.

Критеріями класифікації адміністративних деліктів є: 1) ступінь суспільної небезпеки і шкоди (основний склад адміністративного делікту, кваліфікований - з обтяжуючими обставинами, привілейований - з пом'якшуючими обставинами; 2) ступінь узагальнення ознак в адміністративно-правовій нормі (узагальнений і казуїстичний); 3) спосіб викладення диспозиції адміністративно-правової норми (однозначний, альтернативний, описовий, з бланкетною диспозицією).

Кваліфікація адміністративних деліктів - це установлення і процесуальне закріплення точної відповідності ознак вчинених особою протиправних дій або бездій з ознаками складу делікту, передбаченого адміністративним законодавством.

Основні роботи, опубліковані автором по темі дисертації

I. Монографії.

1. Адміністративна деліктологія: соціально-правовий феномен і проблеми розвитку. - Львів, Львівський інститут ВС при УАВС, 1995. - 312 с. /17, 44 др. а./
2. Огляд місця події. - Київ, Українська академія внутрішніх справ, 1993. - / 2,0 др.а. / у співавторстві.

II. Наукові статті

1. Состояние, структура и динамика административных правонарушений, посягающих на общественный порядок //Проблемы административной ответственности за отдельные правонарушения в сфере охраны общественного порядка. - Киев, Киевская высш. школа МВД СССР им. Ф.Э.Дзержинского, 1983. - / 0,3 др. а./ у співавторстві.
2. Некоторые аспекты борьбы с пьянством //Административно-правовые средства борьбы с пьянством и алкоголизмом. - Киев, Киевская высш. школа МВД СССР им. Ф.Э.Дзержинского, 1983. - /0,3 др. а./ у співавторстві.
3. Использование технических средств в профилактике административных правонарушений //Актуальные проблемы совершенствования административной деятельности органов внутренних дел. - Киев, Киевская высш. школа МВД СССР им. Ф.Э.Дзержинского, 1983. - /0, 45 др.а./ у співавторстві.
4. Оценка доказательств при осуществлении органами внутренних дел административно-юрисдикционной деятельности в борьбе против пьянства и алкоголизма //Актуальные проблемы совершенствования административной деятельности органов внутренних дел. - Киев, Киевская высш. школа МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1983. - /0,4 др. а./ у співавторстві.

5. Розгляд адміністративних справ про порушення санітарних правил і норм. - Львів, УВС Львів. області, 1985. - /0,3 др. а./

6. Адміністративна відповідальність за недотримання порядку придбання будівельних матеріалів. - Львів, УВС Львів. області, 1986. - /0, 25 др. а./

7. Обставини, що виключають притягнення до адміністративної відповідальності. - Львів, Інститут суспільних наук, 1989. - /0, 25 др. а./

8. Адміністративна відповідальність за недотримання правил придбання, установки, будівництва та експлуатації радіоелектронних засобів // Бюлетень по обміну досвідом роботи Львів. науково-дослід. радіо-техн. інституту. Вип. 2. - Львів, 1989. - /0, 16 др. а./

9. Адміністративна відповідальність за обладнання та експлуатацію радіоустановок без належної реєстрації або дозволу //Бюлетень по обміну досвідом роботи Львів. науково-дослід. радіо-техн. ін-ту. Вип. 3. - Львів, 1990. - /0, 12 др. а./

10. Основні шляхи проблемного навчання в середніх навчальних закладах України. - Львів, Інститут суспільних наук, 1991. - /0, 21 др. а./

11. Тлумачення окремих положень по використанню та застосуванню Закону Української РСР "Про міліцію". -Львів, УВС Львів. області, 1991. - /1,3 др. а./

12. Загальна характеристика детермінації в адміністративній деліктології // Економічна безпека України: Вісник Львівського інституту ВС. - "Літературний світ", 1995. - /0, 25 др. а./ у співавторстві.

13. Значення складу адміністративного делікту в юрисдикційній діяльності органів внутрішніх справ // Підготовка кадрів вищої кваліфікації для органів внутрішніх справ України: Вісник. Вип. 2. - Львів, "Вільна Україна", 1995. - /0, 25 др. а./

14. Проблеми і місце адміністративної деліктології в сучасних умовах реформування суспільства //Проблеми державотворення: Вісник Львівського інституту ВС. Вип. 3. - Львів: Навчально-експериментальна друкарня УАД, 1996. - /0, 3 др. а./.

15. Деякі аспекти віктимності і моральності в адміністративній деліктології //Громадянське суспільство і права держава: Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. Вип. 4. - Львів: Науково-дослідний та редакційно-видавничий відділ ЛПВС, 1996. /0,7 др. а./.

III. Методичні праці

1. Примерная программа правового обучения членов оперативных комсомольских отрядов дружинников по охране общественного порядка и активистов культурно-просветительной работы. - Львов, 1983. - В надзаг./Отдел юстиции Львов. облисполкома; Управление культуры Львов. облисполкома; Научно-методический центр народного творчества и культурно-просветительной работы. - /0,55 др. а./.

2. Памятка народному дружиннику (О первоначальных действиях, совершаемых членами добровольных народных дружин при обнаружении наиболее распространенных правонарушений/. - Львов: УВД Львов. облисполкома, 1983. - /1 др. а./ у співавторстві.

3. Методичний посібник з вивчення курсу “Марксистсько-ленінська теорія держави і права”. -Львів, Інститут суспільних наук, 1987. - /1, 7 др. а./.

4. Актуальні питання методики визначення ефективності різних видів занять з теорії держави і права. - Львів, Інститут суспільних наук, 1987. - /0, 42 др. а./.

5. Альбом схем з курсу теорії держави і права. - Львів, УВС Львів. області, 1988. - /2, 7 др. а./.

6. Практичні рекомендації по застосуванню вимог наказу МВС УРСР від 06.06.1994 р. №254 “Про затвердження взірців протоколу про

адміністративне правопорушення і постанови по справі про адмінпорушення”. - Львів, УВС Львів. області, 1991. - /0, 21 др. а./.

7. Адміністративне право: Програма для спеціальних середніх навчальних закладів МВС України. - Львів, “Леополія”, 1992. - /0, 7 др. а./.

8. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ: Програма для спеціальних навчальних середніх закладів МВС України. - Львів, “Леополія”, 1992. - /1, 6 др. а./.

9. Словник термінів і визначень з адміністративного права (на допомогу курсантам і слухачам-заочникам). - Львів, “Леополія”, 1992. - /1, 5 др. а./.

10. Альбом схем з курсу “Адміністративне право”. - Львів, Поліграф. ін-т, 1993. - /2, 2 др. а./.

11. Кодекс України про адміністративні правопорушення (із змінами і доповненнями на 30 квітня 1993 року). - Львів. “Леополія”, 1993. - 230 с. /9, 5 др. а./ у співавторстві

12. Зразки документів адміністративної діяльності дільничного інспектора міліції. - Львів, Поліграф. ін-т, 1994. - /2, 6 др. а./ у співавторстві.

Olexiu Ostapenko

Administrative Delictology

Dissertation for obtaining Political Sciences Doktorate on speciality 12.00.07 - theory of administration; administrative law and the process; financial law.

Ukrainian Academy of Internal Affairs - Kuiv 1997, manuscript.

The problems of administrative delictology were considered on the basis of the great amount of theoretical, statistical material and empirical researches.

The determinants of the illegal behaviour of offenders and social contradictions which influence these individuals and their illegal behaviour are analyzed.

The significance of the administrative delict in jurisdictional activities of the Organs of Internal Affairs are considered. The final part of the essey concerns the problem of the law-administrative policy and the strategy of combating the delict.

Key words: administrative delictology, delictness, delict, determinants, offender, preventive activity.

Остапенко А.И.

Административная деликтология

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07. - теория управления; административное право и процесс; финансовое право.

Национальная академия внутренних дел. - Киев, 1997. Рукопись.

На большом теоретическом, статистическом материалах и эмпирических исследованиях рассмотрены проблемы формирования административной деликтологии. Исследуются детерминанты противоправного поведения правонарушителей и социальные противоречия, которые влияют на личность правонарушителя и его противоправное поведение.

Рассматривается значение административного деликта в юрисдикционной деятельности органов внутренних дел. Завершается работа

рассмотрением проблемы административно-правовой политики и стратегии борьбы с деликтами.

Ключевые слова: адміністративна деліктологія, деліктність, делікт, детермінанти, правопорушник, профілактика.

Підписано до друку ___ 1996 р. Формат 60x84 1/16 .Друк офсетний. Умовн. друк. арк. __

Обл.- видав. арк. __. Тираж 100. Замовл. 100 пр. Безкоштовно

Адреса друкарні: Львів. Личаківська, 26. Друкарня ЛІВС.

